

Halk Sağlığına Tehdit Olarak Artan Aşı Karşıtlığı ve Önleyici Stratejiler

Increasing Anti-Vaccination as a Threat to Public Health and Preventive Strategies

Burak SAYAR*

ÖZET

Aşı karşıtlığı, günümüzde halk sağlığı için ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Aşılar, modern tıbbın en büyük başarılarından biri olarak salgın hastalıkları kontrol altına alırken, dünya genelinde yanlış bilgi, güvensizlik ve sosyal medyada yayılan yanıltıcı içerikler aşıya karşı olan olumsuz tutumları artırmaktadır. Bu durum, toplumsal bağışıklığı düşürmekte ve önlenabilir hastalıkların yeniden ortaya çıkmasına yol açmaktadır. COVID-19 pandemisi döneminde aşı gerekliliklerine yönelik karşıtlık belirgin bir artış göstermiştir. Bu makale, aşı karşıtlığının nedenlerini inceleyerek, halk sağlığına yönelik tehditleri ele almakta ve bu durumu engellemek için etkili sağlık politikaları ile önleyici stratejiler önermektedir. Halk sağlığını koruma amacıyla aşı güvenliğini ve etkinliğini daha geniş kitlelere ulaştırma, sağlık profesyonellerinin aşı konusunda toplumu bilgilendirme rolünü artırma ve sosyal medyada yanlış bilgilendirmenin önüne geçme gibi stratejilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aşı, Aşı Karşıtlığı, Halk Sağlığı, Sağlık Yönetimi, Salgın Yönetimi

ABSTRACT

Anti-vaccination has become a serious threat to public health. Vaccines are taking control as one of the greatest achievements of modern medicine, misinformation spreading around the World, mistrust and misleading content spread on social media are increasing negative attitudes towards vaccination. This situation reduces public immunity and leads to the re-emergence of preventable diseases. During the COVID-19 pandemic, opposition to vaccine requirements has increased markedly. This article examines the reasons for anti-vaccination, address threats to public health, and recommends effective health policies and preventive strategies to protect this situation. It is emphasized that strategies such as communicating vaccine safety and efficacy to wider audiences, increasing the role of health professionals in informing the public about vaccines, and preventing misinformation on social media should be developed to protect public health.

Key Words: Vaccine, Anti-Vaccination, Public Health, Health Management, Epidemic Management

Sorumlu Yazar:

Adı Soyadı: Burak SAYAR
Adres: Öğr. Gör. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bitlis, Türkiye
e-mail: bsayar@beu.edu.tr

* Öğr.Gör. Dr, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bitlis, Türkiye

GİRİŞ

Günümüzde, sağlık alanında yaşanan hızlı değişimler ve ilerlemeler, halk sağlığını koruma ve geliştirme çabalarını daha da kritik hale getirmiştir. Bu süreçte karşılaşılan zorluklardan biri, artan aşı karşıtlığıdır (Güler, 2024). Aşılar, modern tıbbın en büyük başarılarından biri olarak kabul edilmiştir. Yakın zamanda yeni koronavirüse karşı bir aşı geliştirme yarışı, teknoloji toplumunun gözleri önünde pandemi başlar başlamaz hız kazanmıştır. 1796'da çiçek hastalığına karşı geliştirilen ilk aşıdan en son COVID-19 aşısına kadar, hastalık yükünü ve buna bağlı ölüm ve hastalanma oranlarını azaltan birçok aşı geliştirilmiştir. Yıllar içinde organizma izolasyonu, hücre kültürü, tüm genom dizilemesi ve rekombinant nükleer tekniklerde birçok yeni ilerleme kaydedildi. Bu teknikler, aşı geliştirme süreçlerini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Her aşının kendine özgü bir gelişim ve ilerleme süreci olmaktadır (Saleh et al., 2021). Aşıların öncelikli olarak sağlık çalışanları, 60 yaş üstü bireyler, diyabet ya da hipertansiyon gibi altta yatan kronik hastalığı olan yetişkinler için uygulanabilir olması ve stoklanmaya elverişli olması istenmiştir (Dindar Demiray ve Alkan Çeviker, 2020).

Bu bağlamda yapılan çalışmalar sonucunda her dönem güncel ihtiyaçlara uygun aşılar geliştirilmektedir. Buna rağmen yanlış bilgilendirme ve güvensizlik nedeniyle dünya genelinde aşı karşıtlığı hızla yayılmaktadır. Bu durum, halk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır ve bu tehdit sadece bireylerin değil, toplumların da sağlığını riske atmaktadır. Aşı karşıtı hareketler sadece aşılama oranlarının düşmesi gibi toplumu bağışıklama üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmakla kalmamakta, aynı zamanda aşıların güvenliğini ve etkinliğini sorgulayanların karar verme sürecini de etkilemektedir.

Aşı karşıtı grupların sayısının giderek arttığı göz önünde bulundurulduğunda, bu hareketlerin aşılar karşı basit bir direnç tepkisi olarak küçümsenmemesi, aksine daha fazla kültürel ve disiplinler arası araştırma gerektiren meşru ve karmaşık bir bilimsel sorun olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Gallegos et al., 2023). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), "aşıların mevcut olmasına rağmen aşı olma konusunda tereddüt veya reddetme" durumunu 2019'da küresel sağlığa yönelik 10 tehditten biri olarak tanımlamıştır (Dubé et al., 2021).

COVID-19 pandemisi sırasında, aşı gereklilikleriyle bağlantılı olarak aşı karşıtı tutum ve davranışlarda belirgin bir artış yaşanmıştır. Bir çalışmada, 2021 Texas Yasama Dönemi'nde aşıyla ilgili oturumlarda ifade edilen görüşler analiz edilmiştir. Özellikle, aşı gereklilikleri veya aşı şeffaflığı yasalarıyla ilgili beş oturum yapılmış ve bu önlemlere karşı çıkan tanıklar incelenmiştir. Araştırma, 128 tanıktan 84'ünün aşı karşıtı olduğunu ortaya koymuştur. Bu tanıklar, aşı gerekliliklerine karşı duruşlarını genellikle tıbbi özgürlük, tıbbi prosedürlerden muafiyet hakkı ve aşı güvenliği ile etkinliği konusundaki endişelerle gerekçelendirmiştir. Bazı tanıklar tüm aşıları reddederken, çoğunluğu özellikle COVID-19 aşısına karşı çıkmıştır. Bu bulgular, aşı karşıtlığının sadece bireysel bir tutum değil, aynı zamanda geniş çaplı toplumsal bir politik fenomen haline getirmiştir ve bu durum aşı gerekliliklerinin karşılanmasında yaşanan zorlukları vurgulamıştır (Matthews et al., 2024). Bu çalışmada vurgulanan bir diğer husus ise gelişmelere karşı çıkanların yalnızca az gelişmiş toplumlarda değil, bazen gelişmiş toplumlarda da görülebiliyedi.

Aşı Karşıtlığının Halk Sağlığına Etkileri

Türkiye’de 1981 yılında ilk aşılama programı beş hastalığa karşı başlatılmıştır. 2005 yılında bu sayı yedi hastalığa, 2013 yılından itibaren ise 13 hastalığa kadar genişletilmiştir. Bu hastalıklar difteri, boğmaca, tetanoz, kızamık, tüberküloz, poliomyelit, hepatit B, kızamıkçık, kabakulak, pnömokok ve heamophilus influenza Tıp B enfeksiyonları, hepatit A ve suçiçeği olup, bu hastalıklara karşı ücretsiz aşılama programı uygulanmaktadır (Çıtak ve Aksoy, 2020; Sağlık Bakanlığı, 2019). Aşı karşıtlığının halk sağlığı üzerindeki etkileri oldukça ciddi ve geniş kapsamlıdır. Aşı reddi veya tereddüdü, toplum bağışıklığını zayıflatarak bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kolaylaştırır ve bu durum hastalıkların yeniden ortaya çıkmasına ya da salgınların artmasına yol açar. Aşılama yoluyla bireysel bağışıklık sağlanırken, toplumun yeterli çoğunluğu aşılandığında toplumsal bağışıklık (sürü bağışıklığı) sağlanır. Toplum bağışıklığının sağlanması, özel durumları nedeniyle aşılanamayan kişileri bulaşıcı hastalıklardan korumak için önemlidir. Ne kadar çok kişi aşılanırsa, aşılanmamış kişilerin hastalık etkeniyle temas etme olasılığı o kadar azalır. Dolayısıyla o hastalığın toplumdaki sıklığı da azalır (Oztorra ve diğerleri, 2022). Özellikle kızamık, difteri ve çocuk felci gibi uzun yıllardır kontrol altına alınmış hastalıklar, aşılanma oranlarının düşmesiyle son günlerde tekrar gündeme gelmektedir. Ayrıca, hastalıkların yaygınlaşması sağlık sistemine ağır bir mali yük ve kaynakların aşılanabilir hastalıklarla mücadeleye harcanmasına neden olur (Mesa ve diğerleri, 2023).

Aşı Karşıtlığının Nedenleri

Aşı karşıtlığının nedenleri karmaşık ve çok boyutludur. Temel nedenler, sosyal medyada yayılan yanlış bilgiler, bilimsel bilgi eksikliği ve bazı bireylerin aşılarla karşı

duyduğu güvensizlik olarak düşünülmektedir. Bireysel düzeyde, bazı kişiler yan etki korkuları ve güven eksikliği nedeniyle aşı olmaktan kaçınırken; dini, kültürel veya ideolojik inançlar da aşılama karşı direnç göstermede rol oynayabilmektedir.

Toplumsal düzeyde ise sosyal medya aracılığıyla yayılan yanlış bilgiler, aşı karşıtlığını tetikleyen en önemli etmenlerden biridir. Özellikle sosyal medya platformlarında veya topluma hitap eden radyo, televizyon veya yazılı basında bilim dışı bilgilerin hızlı ve yaygın bir şekilde erişime açılması, toplumda aşılarla yönelik endişe ve güvensizlikleri artırmaktadır. Bu duruma ilişkin eski ve önemli bir örnek kızamık’ın, uzun yıllar önce aşı ile kontrol altına alınmış bir hastalık olmasının ardından Andrew Wakefield’in 1998’de The Lancet dergisinde yayımladığı hatalı bilimsel çalışma ve sosyal medyada yayılan KKK (Kızamık, Kabakulak, Kızamıkçık) aşısının otizm ile ilişkilendirildiği iddiaları, aşı karşıtı hareketin güçlenmesine yol açmıştır. Bu hareket, yalnızca KKK aşısını hedef almakla kalmayıp, tüm aşı türlerine karşı olumsuz bir tutum geliştirmiştir (Hussain ve diğerleri, 2020). Toplumlarda sosyal bağlamda etkileyen bu tür akımlar, özellikle çocukluk aşılarına yönelik güvensizliğin artmasına ve gelecekte karşılaşılabileceğimiz büyük salgınların habercisi olmasına yol açabilir.

Aşı Tereddütü

Bir diğer aşı karşıtı tutum, aşı tereddütü olarak ifade edilmektedir. DSÖ Strategic Advisory Group of Experts on Immunization (SAGE) aşı tereddütü çalışma grubu, aşı tereddütünü aşılanmanın geciktirilmesi veya reddedilmesi olarak tanımlamıştır (Willis ve diğerleri, 2024).

Sağlık hizmeti sunumunda, aşı reddi kadar yaygın olmasa da sağlık profesyonellerinin karşısına sıkça düzeltilebilir bir engel olarak çıkmaktadır (Kınalı ve diğerleri, 2022). Aşılar, yeni salgınları önlemede sahip olduğumuz en etkili araçtır. Pandemi koşullarında aşılama oranlarının düşmemesi için, özellikle birinci basamak sağlık hizmeti profesyonellerinin bu engeli özveriyle aşması diğer bir önceliğimiz olmalıdır (Akyol ve diğerleri, 2021).

Aşı Karşıtlığını Önlemeye Yönelik Stratejiler

Bu noktada, sağlık politikaları ve halk sağlığı stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği açıktır. Aşı karşıtlığının yayılmasını engellemek ve toplumları doğru bilgilendirmek için etkili stratejiler geliştirilmelidir. Öncelikle, aşıların güvenliğini ve etkinliğini kanıtlayan bilimsel verilerin daha geniş kitlelere ulaştırılması sağlanmalıdır. Ayrıca, sağlık profesyonellerinin aşı konusunda toplumları bilgilendirme ve bilinçlendirme rolü de vurgulanmalıdır. Aşı karşıtlığıyla mücadelede, sağlık iletişiminin güçlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Sosyal medya platformları, yanlış bilgilendirmenin yayılmasını engellemek için daha fazla sorumluluk almalı ve doğru bilgilerin yayılmasına öncelik vermelidir. Bunun yanı sıra, aşılanmanın toplum sağlığı için önemine dair farkındalık oluşturacak kampanyalar düzenlenmeli ve bu kampanyalar, özellikle aşıya karşı direncin yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaştırılmalıdır. Sağlık Bakanlıkları ve uluslararası sağlık kuruluşları da bu süreçte kilit bir rol oynamalıdır. Tüm bu süreçlerde hızlı ve esnek halk sağlığı önlemleri alınmalıdır (Patil et al., 2023). Bu önlemlerden en önemlisi olan aşılanmanın küresel halk sağlığı üzerindeki etkisi vurgulanmalı ve aşılama programları dünya genelinde daha erişilebilir kılınmalıdır.

Aynı zamanda, sağlık politikaları, aşıya erişimi kısıtlayan ekonomik ve coğrafi engelleri ortadan kaldırmaya odaklanmalıdır.

SONUÇ

Aşı karşıtlığı, modern halk sağlığını tehdit eden ve toplum bağışıklığına ciddi zararlar verebilecek bir sorun olarak giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Yanlış bilgilendirme, güven eksikliği ve sosyal medya aracılığıyla yayılan bilim dışı bilgiler, aşıya karşı direnci besleyen başlıca etmenler arasında yer almaktadır. Aşılama oranlarının düşmesi, bulaşıcı hastalıkların yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlarken toplum sağlığını tehdit etmekte ve sağlık sistemleri üzerinde ciddi mali yükler oluşturmaktadır. COVID-19 pandemisi sırasında aşıya karşı direncin artması, aşılama gerekliliğinin sadece bireylerin değil, toplumların sağlığını güvence altına almanın bir yolu olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, sağlık otoriteleri ve politikalar, bireylerin aşıya erişimini kolaylaştırmalı, doğru bilgilendirme sağlayarak aşı tereddüdü ve karşıtlığını azaltmaya yönelik stratejiler geliştirmelidir. Sağlık profesyonellerinin toplum bilgilendirmede üstlendikleri rol, halk sağlığı açısından son derece kritiktir. Sosyal medya platformlarının yanlış bilgi yayılımını önlemedeki sorumluluğu da göz ardı edilmemelidir.

Bu nedenle, halk sağlığını korumak ve aşı karşıtlığının oluşturduğu riskleri minimize etmek adına daha etkin halk sağlığı önlemleri ve iletişim stratejileri uygulanmalıdır. Aşılanmanın toplum sağlığı üzerindeki kritik önemi göz önünde bulundurularak, aşı karşıtlığını önlemeye yönelik sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi, gelecekte daha sağlıklı ve güvenli bir toplum yapısının inşasında önemli bir adım olacaktır. Aşı karşıtlığının önlenmesi, sadece bireylerin değil,

toplumların da sağlığını korumak adına büyük bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda hem yerel hem de küresel düzeyde sağlık politikalarının ve halk sağlığı stratejilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda atılacak adımlar, gelecekte karşılaşılabileceğimiz salgınları önlemek ve halk sağlığını güvence altına almak için kritik olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyol, B. Ç., Üçüncü, M. Z., & Özceylan, G. (2021). The effect of the Coronavirus outbreak on childhood vaccinations made in family health centers in Turkey. *Istanbul Gelisim University Journal of Health Sciences*, 13, 42-55. <https://doi.org/10.38079/igusabder.800139>
- Çıtak, G., & Aksoy, Ö. D. (2020). Aşılamada önemli bir engel: Aşı reddi. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(2), 15-20.
- Dindar Demiray, E. K., & Alkan Çeviker, S. (2020). Aşı ve toplumsal korunma. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 4(2), 1-10.
- Dubé, É., Ward, J. K., Verger, P., & MacDonald, N. E. (2021). Vaccine hesitancy, acceptance, and anti-vaccination: trends and future prospects for public health. *Annu Rev Public Health*, 42(1), 175-91.
- Gallegos, M., de Castro Pecanha, V., & Caycho-Rodríguez, T. (2023). Anti-vax: the history of a scientific problem. *Journal of Public Health*, 45(1), e140-e141.
- Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi 2019. Erişim Adresi: <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,42937/genisletilmis-bagisiklama-programi-genelgesi.html> [Erişim Tarihi: 14.11.2024]
- Güler, M. F. (2024). Yetişkin bireylerin aşı okuryazarlık düzeyleri ile aşı karşıtlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Konya*. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/items/a566319e-e196-45a2-bb5d-a42470d13fe3>
- Hussain, A., Ali, S., Ahmed, M., & Hussain, S. (2018). The anti-vaccination movement: a regression in modern medicine. *Cureus*, 10(7):e2919.
- Kınalı, G., Örgen, B. K., Örgen, C., Topal, B., & Şahin, H. (2022). Aşı okuryazarlığı ve Covid-19 pandemisinde yaşama yansıyan tereddüt, aşı reddi ve aşı karşıtlığı üzerine bir araştırma. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (38), 462-472. (<https://doi.org/10.31590/ejosat.1146670>)
- Matthews, K. R., Lakshmanan, R., Kalakuntla, N., & Tallapragada, N. (2024). Personal rights over public health: Anti-vaccine rhetoric in the Texas Legislature. *Vaccine: X*, 18, 100468. <https://doi.org/10.1016/j.jvacx.2024.100468>
- Mesa, D. O., Winskill, P., Ghani, A. C., & Hauck, K. (2023). The societal cost of vaccine refusal: A modelling study using measles vaccination as a case study. *Vaccine*, 41(28), 4129-4137.
- Oztorra, S., Gokcen, G. B., & Dagdeviren, H. N. (2022). Anti-vaccination and its growing importance. *Eurasian Journal of Family Medicine*, 11(3), 151-156.
- Patil, V. C., Ali, G. S., Nashte, A., Rautdesai, R., Garud, S. K., & Sable, N. P. (2023). Public health policy and infectious disease control: Lessons from recent outbreaks. *South Eastern European Journal of Public Health*, 162-170. <https://doi.org/10.70135/seeiph.vi.449>
- Saleh, A., Qamar, S., Tekin, A., Singh, R., & Kashyap, R. (2021). Vaccine development throughout history. *Cureus*, 13(7):e16635.
- Willis, D. E., Moore, R., Purvis, R. S., & McElfish, P. A. (2024). Hesitant but vaccinated: Lessons learned from hesitant adopters. *Vaccine*, 42(20), 126135.
- Wang, L., Tao, H., Bowers, B. J., Brown, R., & Zhang, Y. (2018). When nurse emotional intelligence matters: How transformational leadership influences intent to stay. *Journal of Nursing Management*, 26, 358-365. <https://doi.org/10.1111/jonm.12509>
- White, D. E., & Grason, S. (2019). The importance of emotional intelligence in nursing care. *Journal of Comprehensive Nursing Research and Care*, 4(152), 1-3. <https://doi.org/10.33790/jcnrc1100152>
- Yıldırım, N., & Şahin Altun, Ö. (2020). Hemşirelerin yaşadıkları çatışmalarda kullandıkları çatışma çözüm yöntemleri ile duygusal zeka arasındaki ilişki. *MEYAD Akademi*, 1(2), 91-110.
- Yılmaz Kuşaklı, B., & Bahçecik, N. (2012). Yönetici hemşirelerin duygusal zeka yetenekleri ve liderlik davranışları. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg*, 20(2), 112-119.
- Yiğit, R. (2018). Hemşirelikte liderlik. *Çukurova Nobel Tıp Kitapevi, Adana*.